

Radovan Jelinčič
Folklorno gradivo iz Prvačine

9169

Aleluja, od kje ime?

Bilo je nekoč v davnih časih. Bližala se je velika noč. Kašče so bile prazne, nikjer poštene, dobre hrane, kakor se za tak praznik spodobi. Le repo so imeli ljudje še po kletih. Kakšno bo praznovanje ob sami repi?

Po kmetijah je bilo vse več lakote. Jedli so samo še repo. Zdaj pa naj jo še za tak praznik.

Kmetice so lupile repo nekoliko bolj na debelo, da ni bil samo grenak olupek in te olupke sušile. Verjetno pa so imele nekaj nasušenih že tudi prej prav za primer kakšne stiske. Te olupke so potem močno kuhale. Ko so se jim zdeli dovolj kuhani, so odlile vodo, olupke pa zrezale čim bolj na drobno. Sesekljale so jih. Tako sesekljane so dale v lonec in zopet kuhale. Če je bila kje še kakšna druga zelenjava, so dodale še tisto. Zabele pa skoraj ni bilo. Ko se je to nekoliko povrelo in postalo bolj gosto, tako da skoraj ni bilo poznati repe, so tako pripravljeno hrano stresle v skledo in postavile na mizo. Okoli je posedla družina, ki je jed zajemala z lesenimi žlicami. To je bila v času lakote jed za veliko noč — aleluja. Bila je res postna, pa tudi ime ji je ostalo "aleluja" vse do danes.

Letine so postajale pogosteje bogatejše. Za veliko noč pa so jo nekoliko v spomin na prestano lakoto, nekaj pa tudi zaradi posta še vedno kuhale. Toda vedno več je bilo v njej dodatkov; slanina, prežganje iz ajdove moke, čebula, česen razne druge zelenjave. Zalivale pa so jo z juho, v kateri se je kuhalo suho svinjsko meso. Za dobro alelujo pa je danes potrebno vsaj devet stvari.

družina Peternel

Sp. Novaki 4

29.6. 1992

9170

Kristus in sv. Peter.

Kristus in sv. Peter sta popotovala po svetu. Tako sta naletela na kmetiča, ki sta si bila zelo različna.

Eden od njiju je klečal na koncu njive, imel sklenjene roke in milo prosil Boga, naj mu pomaga.

Drugi pa je imel vprežena vola v plug in ju neusmiljeno priganjal, da sta čimhitreje vlekla. Pri tem pa je prav neusmiljeno in na ves glas preklinjal Boga in hudiča.

Pa je Peter hudomušno pogledal Kristusa in ga zvito vprašal: "Ti, Kristus, komu od teh dveh bi ti pomagal?"

Kristus se je malo zamislil, potem pa odločno odgovoril: "Ja, vendar tistemu, ki se trudi in dela".

Stanko Pisk

Ozeljan 3 Lokovec) r. 1938

10.7.1992

9171

Sem pa slišal pripoved nadaljevanja njunega razgovora:

Zdaj se je pa Kristus obrnil k Petru in ga vprašal: "Peter, odgovori mi, zakaj sem se tako odločil?"

Peter je nemočno gledal Kristusa in molčal.

Kristus se je nasmehnil in rekel: "Vidiš Peter, če bi pomagal onemu, ki ne dela, bi prenehal moliti. Ta pa, ki preklinja, bo pa prenehal preklinjati. Kaj ni tako?"

Marica Murovec

Lazine nad Slapom

r. 1928

10.11.1992

9172

Hrib na zlatih stebrih.

Nad Vitovljami je strm hrib. Že odnekdaj je na tem hribu trdnjava. Nihče ne ve, kdo jo je zgradil in kdaj. V tej trdnjavi so najprej zgradili kapelico kasneje pa še cerkev.

Prva kapelica naj bi bila postavljena že okoli leta 400. Stala naj bi tam, kjer je sedaj glavni oltar sv. Marije. Kapelica naj bi razen strehe imela pred seboj še leseno lopo.

Vas Vitovlje naj bi dobila ime po Vidi, ki naj bi jo takrat klicali Vitovljana. Iz tega kraja je peljal skriven rov prav v trdnjavo na hribu nad njo. Začel naj bi se pri zadnjih vitoveljskih hišah, to je najvišjih. Kje pa so te bile, ne ve nihče več. Svet se je nekoč porušil, s tem hiše pa tudi rov. Od njega je ostala le še majhna luknja. Bila je tako velika, da se je vanjo komaj prirnil človek. Potem pa so še to zadelali.

Ves hrib, s trdnjavo vred in cerkvijo, stoji na štirih zlatih stebrih. Ti štirje zlati stebri naj bi pomenili štiri strani sveta.

Pred trdnjavo, skoraj na vrhu hriba, stoji kapelica sv. Lucije. Ob kapelici je bil vedno živ studenec. Pred približno 800 leti pa se je svet premaknil in kapelica se je podrla. Na istem mestu so potem zgradili novo, tudi posvečeno sv. Luciji. Pa tudi studenec je še vedno dajal vodo.

Ko pa so pred kakšnimi dvesto leti gradili Francozi cesto v trnovski gozd na Kopitnik, cesta se vije v dolini za cerkvijo in kapelico, pa je studenec usahnil.

Precej nižje na vzhodni strani hriba je bilo kar veliko jezero. V sredini tega je bil močan požiralnik, luknja, ki je požirala vodo. Ta se je vrtinčila tako močno, da je bilo videti kakor lijak. Pred dolgimi leti pa se je svet zopet premaknil in zasul del nekoč velikega in lepega jezera. To je sedaj le majhno pa bistro. Voda pa le nevidno odteka.

9173

Nosači mrličev.

V cerkvi sv. Marije na Vitovljah so bile vzdane kamnite moške glave, katerim so pravili "nosači mrličev". Koga so predstavljale, ni nihče vedel. Cerkev naj bi bila postavljena 1361. leta. Te glave so bile narejene iz nekega poroznega kamna. V naši okolici ne vem zanj.

Prav gotovo so te glave predstavljale poznane ljudi iz Vitovelj in okolice. Bilo jih je osem in so bile vzdane v polkrožno steno v notranjosti cerkve.

Leta 1936 jih je takratni dekan s kladivom iznakazil. Odbil jim je nosove, poškodoval lica, ustnice. Skratka poškodoval jih je skoraj do nespoznavnosti. To sem sam videl. Eno glavo pa je celo snel z zidu. Po teh poškodbah pa so zidarji ometali steno z novo malto in prekrili razbitine. Uničeno in sneto glavo pa je v kasnejših letih na novo napravil moj sosed, kmet Roman Ipavec, ki je nekje staknil podoben kamen. Delal je po spominu in se mu je kar dobro posrečila podobnost s prvotno glavo.

Teh osem glav smo imenovali baroni (paroni?). Nekoč v davnih časih naj bi nosili mrliče k pokopu. Bogataše je nosilo vseh osem, kaseje pa le še šest. Reveže pa le štirje. Bili pa so to vedno eni in isti. Verjetno iz istih hiš, kajti vedno eni in isti ne bi mogli dolga stoletja prenašati mrličev.

Rafael Glešič
Vitovlje (Užiče)

r. 1926

24.7.1992

9174

Hiša na zlatih (stebrih) — temeljih.

Nad sotočjem Trebušce in potoka Pršnjaka stoji na robu majhne ravnice stara, nizka, s slamo krita hiša. Zelo je stara, koliko ne ve nihče. V njej je še odprto ognjišče in črna kuhinja. Za to staro hišo v Zgornji Trebuši št. 112, last Jožeta Kumarja, po domače pri Krtu, pravijo, da stoji na zlatih temeljih.

Kdaj so začeli kopati zlato blizu Krta ob potoku Pršnjaku, ne vemo. Mora pa biti že davno. Tudi moji davni predniki naj bi še kopali zlato v tem rudniku.

Od rudnika zlata, ki naj bi bil nekje v bližini Krtove hiše, pa vse do Zgornje

Trebuše so imeli vse zemljišče premerjeno. Vse to je bilo tudi zarisano in zapisano v papirjih. Tudi vhod v rudnik je bil narisan na njih.

Potem pa je nekoč prišla velika voda, ki je vse poplavela, spremenila in premešala. Potok Pršnjak je spremenil svoj tok in ni več tekel tam kakor nekoč. Napravil si je novo strugo. Meritve so izginile pa tudi papirji, na katerih je bilo vse to narisan in zapisano, so se takrat izgubile.

Vhod v rudnik so že iskali, pa ga niso mogli najti. Mogoče je tudi v hišnem imenu po zmerjanju "pri Krtu" iskati skrivnost zlatega rudnika.

Nekoliko niže od Krtove domačije so tudi pozneje pred nekaj stoletji nekaj kopali. Pravijo, da naj bi iskali ilovico ali nekaj podobnega, kar naj bi potrebovali za peči, iz katerih so dobivali steklo. Tudi moji prapradedi naj bi kopali.

Albina Makuc

Zg. Trebuša 111

r. 1920

14.7.1992

9175

Kuščarice ne smeš ubiti.

To se je zgodilo takrat, ko je Marija, mati Božja še hodila po svetu. V tistih časih so reveži hodili bos, tako tudi Marija. Pa se ji je v peto zasadil velik trn, ni si ga mogla izpuliti. Prišla pa je kuščarica (martinček) in ji ga izpulila. Zato kuščarice ne smeš ubiti.

Darinka Žižmond

Ozemljan št. 3

r. 1920

15.10.1992

9176

Molitev za Čavensko goro.

Moja mati Marija Batič je večkrat pripovedovala, da jim je župnik, ko so bili v pregnanstvu na Štajerskem v prvi svetovni vojni, pripovedoval o Čavenski gori. Ta naj bi stala na treh zlatih stebrih in naj bi bila polna vode. Pri maši so vedno tudi zmolili za Čavensko goro vsaj očenaš in zdravo Marijo.

Zoran Batič

Prvačina 242

r. 1944

20.7.1993

9177

Pravica do poti.

Moj nono je pripovedoval, kako so pred dolgimi leti s sosedom uredili prevoz po kolovozu s tiste njive tam na kraju.

Njegov oče je imel majhno njivico kot običajno, ograjeno s kamenjem. Do nje je vodil kolovoz, katerega pa so le malokrat na leto uporabljali.

Bogati sosed je dostop do te njive vedno oviral. Nekega dne pa, ko je moral z ženo na njivico, da pobereta pridelek, je rekel svoji ženi, naj si da v predpasnik nekaj pesti pepela. Ta ga je ubogala pa si spodrecala tako, da je vsak trenutek lahko segla vanj. Voz sta na njivici naložila s pridelki in odpeljala. Na meji pa, kjer je šel kolovoz po sosedovem zemljišču, ju je ta čakal.

Ko bi vol moral stopiti na kolovoz na njegovi zemlji, ga je udaril s palico po gobcu. Vol se je ustavil. Moj bis nono je rekel sosedu, naj udari njega, saj vol ni kriv, ker ga vodi pač on. To se je trikrat ponovilo, vedno pa je bil tepen vol. Bisnonotu je bilo tega dovolj ali pa je bila taka vera, da moraš trikrat ponoviti ali napraviti isto stvar, da si potem upravičen ukrepati po svoje. Seveda je napadel soseda. Kar krepko sta se spoprijela. V ugodnem trenutku pa je žena, kakor jo je bil že prej podučil mož, vrgla sosedu v obraz pest pepela. Seveda ta ni več videl in takrat mu jih je moj bisnono pošteno naložil. Od tistega časa ni bilo več sporov za kolovoz in jih še tudi danes ni.

Anton Bitežnik

Grgarske ravne

r. 1900

6.10.1993

9178

Hvala Bogu.

Bilo je še v časih, ko so kmetje morali dajati del pridelkov graščakom, svojim gospodarjem.

Tako sta se mož in žena doma prepirala, kaj naj mož nese graščaku. Mož je hotel nesti lepa debela jabolka, ki so pravkar zorela. Žena pa je menila in vztrajala, naj mu nese fige, saj je sedaj pač čas fig. Obveljala je pač ženina.

Ko je prinesel mož fige v grad, jih je izročil graščaku. Ta je fige pogledal, potem pa zahteval od kmeta, da stopi do bližnjega zida in se obrne proti njemu. Graščak je vzel figo in jo vrgel proti kmetovi glavi-obrazu. Vsakokrat ko ga je zadel, se je graščak zasmejal, kmet pa je rekel: "Hvala Bogu". Ko je fig že zmanjkovalo pa je graščak le vprašal, kaj pomeni tisti "hvala Bogu". Kmet je ves obložen z ostanki fig povedal, da mu je žena svetovala, naj nese fige. On da je hotel prinesiti debela jabolka. Po prepiru sem jo ubogal in hvala Bogu, da sem jo.

Živko Kokalj

Šempeter pri Novi Gorici

r. 1926

7.10.1993

9179

Tolminci, Vipavci in Sveta gora.

Na Sveti gori nad Solkanom so bila in so zopet pogosta romanja. Še posebno pogosta pa so bila ob različnih ujmah. Takrat so se na gori srečevale skupine ljudi iz

različnih delov Primorske. Te skupine pa so največkrat imele različne želje in potrebe, za katere so prišli prosit. Tako so se pogosto srečevali tudi prebivalci suhe Vipavske doline pa mokre Tolminske.

V cerkvi so seveda Vipavci molili za dež, Tolminci pa za sonce. Želji obeh pa nista bili uresničljivi ob istem času. Molitve in prošnje so bile zaradi stiske goreče in iskrene. Potrebe so bile velike in so prosili že kar glasno. Želje enim pa drugim niso bile povšeči.

Zaradi tega so se nekajkrat po končani maši razvnele strasti. Začelo se je z besedami, nekajkrat pa se je končalo tudi s klofutami.

Po tako vročih željah in dokazih teh želja pa je nemalokrat padala toča. Tako ni bilo ugodeno ne enim in ne drugim.

Adi Vuk
Renče
77 let
6.10.1993

9180

Iz Noctovih časov

Na robu Trnovskega gozda nad Vipavsko dolino se levo od Izvirka–Lijaka spusti steza strmo navzdol. Pri tem zavije v levo skozi deset mogoče celo več metrov visoko in prav toliko široko luknjo. Skoznjo jo imenujemo.

Tam smo šolski otroci pred 45 leti še videli veliko železno kljuko v tej kamniti gmoti. Pravili so, da je še od takrat, ko je bilo v Dolini morje in je za tisto kljuko Noe privezal svojo ladjo.

Vilma Furlan
Ravnica
Nova Gorica
r. 1938
15.11.1993

9181

Na kratko

Goče in Erzelj: Starih ljudi in starih omar ne premikaj.

V Hotedršici so pravili, da poje lastovica zjutraj:

Čiv, čiv, jaz sem že zgodaj vstala,

sem se že počesala,

ti pa dolgo ležiš in debelo rit rediš.

Pregovor pa je bil: če boš v vodo scal, boš na sodni dan mačkovo kri pil.

In res smo se izogibali tega, da ne bi pili mačje krvi.

Avtopsija